

b- Yasa önerileri meclis komisyonlarında iken Türk Dil Kurumu'na gönderilip dil yönünden ne düşündüğü sorulmalıdır.

c- Yasa meclislerde görüşülürken milletvekili ve dilcilerden kurulu bir komisyon tasarıları dil yönünden incelemeli, bu yöntem bir meclis alışkanlığı durumuna gelmelidir.

d- Dil Kurumu'na hiç haber verilmemesi durumunda da kurum tasarıları incelemeli ve görüşlerini ilgili yerlere bildirmelidir. (nitekim 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu tasarısı dolayısıyla kurum gereken çabayı gös-

termiş, olumlu yayında bulunmuştur. -bak. Türk Dili, aralık 1965).

e- Son bir devrimci davranış da Devlet Başkanının dil yönünden devrimci bulmadığı yasayı, yalnız bu yönden görüşülmek üzere Anayasa'nın 93. maddesi uyarınca meclise geri gönderebilmesi olacaktır.

Diyeceğimiz odur ki dilci ve türeciler konuya eğilsin, ağızımızı yaya yaya konuşarak *ämme, delil, beraat* dediğimiz türe dilimiz yerine *kamu, kanıt, aklanma* diyen bir dil gelsin ve yeni umutlarla gelişsin.

Ali BAYKAL

ESPERANTO

Yapma bir dil olan Esperanto üzerine yazılmış bir yazıyı sunuyoruz bu sayıda. Yazarı Jonathan R. Pool Neuşehir Lisesi'nde İngilizce öğretmenidir ve Esperanto ile yakından ilgilenmektedir, Bay Pool'a göre Esperanto'nun yeryüzünde yayılmasıyla uluslararası ilişkiler düzelecektir, uluslar kendi dillerini bırakıp bir başka ulusun dilini öğrenecek yerde hiç bir ulusun dili olmayan Esperanto'yu öğrenmekle bir başka ulusun kültürel egemenliğine girmeden uluslararası sorunlarını çözümlenebilecektir.

Esperanto konusunda bilgi edinmek isteyen okurlarımıza bu yazının yararlı olacağını sunuyoruz.

Birleşmiş Milletler'in ilân ettiği "Uluslararası İşbirliği Yılı" dolayısıyla, her gün önemi biraz daha artan dünya dil sorunu, özellikle bu zamanlarda, çok dikkati çekmektedir. Bu sorunun çözümlenmesi için şimdiye değin yapılan önerilerden yalnız birinin başarılı olabileceği görülmüştür. Bu da Esperanto uluslararası dilidir.

Esperanto, gerekmeden doğmuştur. Polonya'nın Byalistok kentinde oturan Doktor Ludvig Zamenhof, orada yanyana yaşayan ama birbirini anlayamayan dört ayrı toplum arasındaki gerginlik ve düşmanlığı üzüntüyle görmüş, ulusların

barış içinde birlikte yaşamasına en büyük engellerden birinin dil ayrılığı olduğu kanısına varmıştır. Zamenhof, bu engeli gidermek için yıllarca düşünmüş, çalışmış ve denemiş, 1887 yılında Esperanto dilini ortaya atmıştır. Bu dilin o zamanki ve şimdiki ereği, hiç bir kimsenin ana dili yerine geçmeyip, herkesin ikinci dili olmaktadır.

Uluslararası dil olarak Esperanto, diğer ulusal ve yapma dillerden çok farklıdır. Üç yüzden çok yapma dil ortaya konmuş olmasına karşın, yalnız Esperanto'nun epeyce tecrübesi vardır. Yetmiş sekiz yıldır edebiyat ve her türlü uluslararası ilişkilerde hizmet eden Esperanto'nun yanında, diğer bütün yapma dillerin hâlâ ilkel nitelikte olduğunu söylemek yerinde olur.

Ulusal diller ise, uluslararası dil olarak pek uygun değildir. Öğrenilmeleri, özellikle başka dil gruplarının dillerini konuşanlar için, çok güçtür. Ana dilini bildiği denli başka bir ulusal dili öğrenmiş olanların sayısı çok azdır. Bu yüzden, herhangi bir

ulusal dilin uluslar arasında kullanılması, kesinlikle söylenebilir ki, bir ulusun yararına, öteki ulusların dokuncasına olur. Esperanto ise, herkesin aşağı yukarı aynı koşullar altında öğrenebileceği bir dildir. İkinci olarak, Esperanto'nun yapısı o denli düzenli ve akla uygundur ki, ulusal dillerden 5-10 kez daha az bir zamanda öğrenilebilir.

Esperanto'nun öğrenilmesi iki bakımdan kolaydır. İmlâsı bütünüyle düzenli olup, her harfi bir sesi (fonemi) temsil eder. İkinci ve en önemli kolaylığı, Esperanto'nun sözcük çekimine ve türetimine çok elverişli olmasıdır. Bunu bir kaç örnekle göstereyim.

Esperanto'da, isimler, "o", fiiller "i", sıfatlar "a" ve zarflar "e" ile biterler.

- paroli - konuşmak
- parolo - söylev, konuşma
- parola - şifahi, sözlü, konuşulan
- parole - konuşarak, konuşmakla, sözlü şekilde
- aparta - ayrı
- aparte - ayrıca
- aparti - ayrı olmak
- du - iki
- dua - ikinci
- due - ikinci olarak
- duo - çift

İsimler basit bir şekilde çoğul ve nesne şekillerini alırlar. Çoğul eki "j" (bu harfin okunuşu "y" dir), nesne eki "n" dir.

- bildo - resim
- bildoj - resimler
- bildon - resim, resmi (nesne)
- bildojn - resimler, resimleri (nesne)

Fiillerin çekimi de basittir.

- paroli - konuşmak / mi - ben
- Mi parolas. - Konuşuyorum.
- Mi parolos. - Konuşacağım.
- Mi parolis. - Konuştum.
- Mi parolus. - Konuşsaydım.
- Konuşacaktım. (ricalar ve istenilen ama yapılmayan eylemler için)
- Mi parolu. - Konuşayım.

Öznenin (bu örnekte "Mi") şahsı ya da sayısı değiştirilince, fiil değişmez. Her fiilin çekimi yukarıda gösterildiği gibidir.

Kelimeler, kırk kadar yapım ekiyle türetilirler.

- sana - sağ, sıhhatte
- sani - sıhhatte olmak.
- sanigi - tedavi etmek
- sanigo - tedavi
- sanigilo - ilaç
- sanigisto - doktor
- sanigistalo - doktor taslağı
- resanigi - iyileşmek
- malsana - hasta
- malsaneta - hafif hasta
- malsanega - ağır hasta
- malsanigi - hastalanmak
- malsanigi - hastalandırmak
- malsanulo - hasta insan
- malsanulejo - hastahane

Bu örnekler, "san-" kökünden yapılabilen sözcüklerin bir kısmını gösteriyor. Esperanto'nun kurallarını ve eklerini öğrendikten sonra bir insan, öğrendiği her hangi bir kökten, fazla ezberlemeksizin en az beş, kimi zaman da yüze kadar sözcük türetebilir. İşte bunun için, Esperanto'nun kolaylıkla öğrenilebilen on bin kökünden pek zengin ve nüanslı yüz bin sözcüklü bir hazine teşkil edilebilir.

Esperanto'nun bu nitelikleri dolayısıyla, uluslararası çalışmalarda bulunan topluluklar ve kuruluşlar, onu artan bir ilgiyle karşılamaktadır. Ortaya atıldığından bu yana Esperanto'nun edebiyatı on bin cilde erişmiştir, her hafta en az bir yeni kitap bu edebiyata mal olmaktadır. Bu edebiyat, 32 dilin en büyük yapıtlarının Esperanto'ya çevirilerini ve doğrudan doğruya Esperanto olarak yazılan yapıtları kapsar. Bunların ise en güçlü kısmı şiirlerdir. Esperanto'da çıkan dergilerin sayısı bugün yüzü geçiyor. Sayıları bir milyonu bulan Esperanto konuşanlar, eğitim, turizm, mektuplaşma, uluslararası kongreler ve çeşitli bilimsel çalışmalarda bu dili kullanıyorlar. Son zamanlarda, bu özel

kullanış Esperanto'nun yeterliğini gösterince, çeşitli resmî kurumlar da onu tanımaya ve desteklemeye başlamaktadırlar. Dünyada Esperanto'yu okutan okul ve üniversitelerin sayıları gün geçtikçe çoğalmaktadır. On iki devlet Esperanto radyo yayımı yapıyor. UNESCO, 1954 yılından beri Esperanto'yu yayan kurumlarla işbirliği ediyor ve "Doğu ile Batı Kültürel Değerler Değişimi" projesi ile ilgili olarak, önemli eserlerin Esperanto'ya çevirilip yayınlanmalarına yardım ediyor. Bu yıl ise, şimdiye değin 26 milyon kişinin imzalarını taşıyan bir dilekçenin Birleşmiş Milletler'e sunulması yoluyla bu örgütün ciddi yardım ve desteğinin sağlanılmasına çalışılıyor.

Jonathan R. POOL

Y E N İ Y A Y I N L A R :

SODOM VE GOMORE: (roman, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1966., 372 sayfa, fiyatı 10 lira. İsteme yeri: Bilgi Yayınevi, Sakarya caddesi no. 8 Yenışehir/Ankara. "Aşağıdaki Bilgi Yayınları da bu adresten sağlanabilir." Usta romancı Karaosmanoğlu'nun bu romanı ilk kez 1928'de Arap harfleriyle yayımlanmıştı. Genç kuşaklar için bu yeni basımı yapının ilk basımı gibi bir şey olmaktadır. Düşman elindeki İstanbul'un o günlerini, bütün çıplaklığıyla belgelemek olan *Sodom ve Gomora*'yi okurlarımıza duyururuz.

BİR ALMAN DOSTA MEKTUPLAR: (denemeler, *Albert Camus*, çeviren: Suat Tuyan, Bilgi Yayınevi, Ankara 1966., 57 sayfa, 3 lira.)

DURUŞMA GECESİ: (roman, *F. Dürrenmatt*, Türkçesi: Cenap Yılmaz, Bilgi Yayınevi, Ankara 1966., 83 sayfa, fiyatı 4 lira.)

TÜTÜNÜN ZARARLARI (dört kısa oyun, *Anton Çehov*, Türkçesi: Yılmaz Gruda, Bilgi Yayınevi, Ankara 1966., 71 sayfa, fiyatı 4 lira. "Kitapta, *Tütünün Zararları, Bir Evlenme Teklifi, Sayfiyede Yaz, Ayı* adlı dört oyun yer almıştır.")

ÜVERCİNKA: (şiirler, *Cemal Süreya*, De Yayınları, İstanbul 1966., 64 sayfa, fiyatı 3 lira. İkinci basılış. İsteme yeri: De Yayınevi, Vilâyet Han, Cağaloğlu/İstanbul. "Aşağıdaki De Yayınları da bu adresten istenebilir.")

ÇAĞRILMAYAN YAKUP: (şiirler, *Edip Cansever*, De Yayınları, İstanbul 1966., 64 sayfa, fiyatı 3 lira.)

ELLERİ VAR ÖZGÜRLÜĞÜN: (şiirler, *Oktay Rifat*, De Yayınları, İstanbul 1966, 64 sayfa, fiyatı 3 lira.)

RUBAİLER: (rubailer, *Nâzım Hikmet*, De Yayınları, İstanbul 1966., 34 sayfa, fiyatı 2 lira.)

BU SAYININ SÖZCÜKLERİ

çağdaş : Aynı çağda olanlardan her biri, *hemasır* ; çağımızda olan, *muasır*.

devinim : Devinmek eylemi, *hareket*.

eylem : Belli bir eylemle belli bir yöntem kullanılarak yapılan iş, *ameliye*; eylemek işi, *fiil*.

ıra : Bir şeyi benzerlerinden ayırt etmeye yarayan temel özellik, *seciye*, *karakter*.

kargaşa : Topluluk içinde düzen bozukluğu ve yasaya saygısızlık, *fitne*, *anarşi*.

kavram : Bir şey için ve özellikle o şeyin nitelikleri ya da imleri için taşıdığımız genel düşünüşü, *mefhum*.

kıya : Adam öldürme ya da bu derecede ağır sayılan suç, *cinayet*.

kural : Bir işlemin doğru sonuç vermesi için tutulacak ya da oluşta tutulmuş bulunan belli yol, *kaide*.

neden : Bir varlığı ya da olayı doğuran şey, *sebep*, *illet*.

nitelemek : Bir şeye nitelik vermek, *tausif etmek*, *vasıflandırmak*.

olanak : Olabilirlik, *imkân*.

oymak : Boy ya da uruk denilen topluluğun ayrıldığı bölümlere verilen ad, *kabile*.

öneri : Kabul edilsin diye öne sürülen düşünüş, *teklif*.

sav : İleri sürülerek savunulan düşünüşü, *dava*, *iddia*, *tez*.

türe : Yasa ve gelenek-göreneklerin bütünü; yasaların cezaya doğgın olmayıp alacak verecek gibi davaları ilgilendiren bölümü, *hukuk*.

yanıtlamak : Bir soruyu yanıtla karşılamak, *cevap vermek*.

yasa : Devletin yasama kurulunca, herkesce uyulmak üzere konulan her türlü kural, *kanun*.

yasama : Yasa koyma, düzen verme.

yasgı : Almyazısı, bir insanın başına gelmesi ezelden beri Allah tarafından kararlaştırılmış olduğuna inanılan her türlü haller, *kader*, *mukadderat*.

yıkım : Büyük dokunca; büyük dokunca ve siktülara yol açan olay ya da hal, *felâket*.

TDK'nun Yeni Yayınlarından :

DİLBİLGİSİ

Tahir Nejat Gencan

Fiyatı : 20 lira

TÜRK DİLİ, Sahibi: Türk Dil Kurumu adına Agâh Sırrı LEVEND
Sorumlu Yönetmen: Ömer Asım AKSOY.

T Ü R K
D İ L İ

S A Y I : 1 7 6 - M A Y I S 1 9 6 6

İ Ç İ N D E K İ L E R

Agâh Sırrı LEVEND : Dil Üzerine
Türlü Sorunlar* Prof. Dr. Vecihe
HATİBOĞLU : "Uyarıyorum" Diyen-
ler Uyuyor* Oğuz Kâzım ATOK :
Roman Üstüne Tartışma* Behçet
Kemal ÇAĞLAR : Bir Piyano Kon-
seri (şiir)* Sabahattin Kudret AK-
SAL : Şiirler* Ceyhun Atuf KANSU :
Göz Balı (şiir)* Ö. A. A : Yorumlar*
Gülten AKIN : Dağlarda Susma (şiir)*
Cahit ÖZTELLİ : Ressam Levnî Üze-
rine Yeni Bilgiler* Selahattin KÜ-
ÇÜK : Euripides'de Yunan Aydın-
lanma Çağının Etkileri* Tahsin SA-
RAÇ : Anna de Noailles'ın Şiiri Üze-
rine* Halil KOCAGÖZ : Barış, Tahta
Atıyla (şiir)* Baha DÜRDER : Ma-
nakyan* İlhan GEÇER : Acı Gerçek
(şiir)* Mehmet Turan YARAR : Hay-
darlı Koşmalar Çağı (şiir)* İsmayıl
Hakkı BALTACIOĞLU : Profesör ile
Uşağı (oyun)* Celal ERTUĞAY : Mek-
tubuna Karşılıktır (şiir)* Şevket YÜ-
CEL : Boşta Kahr Ellerim (şiir)*
Sami N. ÖZERDİM : Nurullah Ataç
Bibliyografyasına İkinci Ek* Muzaf-
fer UYGUNER : Sait Faik'de Atasöz-
leri ve Deyimler* Abdülkadir BU-
LUT : Gömüt (şiir)* Mustafa Necati
SEPETÇIOĞLU : Suçlu (öykü)*
Peker SELÇUK : Güzel Kraliçe Kleo-
patra Tarihsel Yaşantı Senden Yana
(şiir)* Ali BAYKAL : Türe Dilimiz
ve Yasaları Bilme Zorunluluğu* Jo-
nathan R. POOL : Esperanto* Güney
ÇETİN : Yeni Yayınlar

Yönetim Yeri : Atatürk Bulvarı, No. 221, Kavak-
lıdere, Ankara (İ. 3) Telefon : 12 44 24 - 12 44 34
Yılığ : 10 lira* Dış ülkeler için yılığ : 25 lira*
Bir yıldan aşağı abonesi yoktur*. Basıldığı yer :
Ankara Üniversitesi Basımevi - Ankara* İlan Ko-
şulları : İç sayılarda : Santimi 25 lira* Dış ve iç
kapak : Santimi 50 lira* Sürekli ilân verenero
indirim yapılır* Yazı Kurulu : Gündüz AKINCI-
Sabahattin Kudret AKSAL - Salâh BİRSEL - A-
gâh Sırrı LEVEND - Hasibe MAZIOĞLU - Me-
lâhat ÖZGÜ* Dergimize gönderilen yazılar yayım-
lansın, yayımlanmasın geri verilmez.